2004 M. LIETUVIŲ GIMTOSIOS KALBOS VALSTYBINIO BRANDOS EGZAMINO REZULTATŲ

KOKYBINĖ ANALIZĖ

K. Bredelis, R. Jarienė, A. Razmantienė, V. Salienė, A. Šventickienė

I. KOKYBINĖS ANALIZĖS TIKSLAI, ŠALTINIAI

2004 metų valstybinio lietuvių kalbos brandos egzamino turinį reglamentavo 2004 m. egzaminų programa[1], kuri rėmėsi Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais, parengtais ir paskelbtais 2002 m. Vienas iš egzamino tikslų ir uždavinių, įvardytų minėtoje egzaminų programoje, yra „sudaryti sąlygas kiekvienai mokyklai analizuoti lietuvių kalbos mokymo(si) efektyvumą ir padėti įvertinti esamą padėtį jų mokykloje“[2]. Todėl šios egzamino užduoties kokybinės analizės tikslai būtų šie:

- išanalizuoti, kokie mokinių gebėjimai buvo tikrinami įvairiose dalyko turinio srityse,
- nustatyti, kokias žinias ir gebėjimus parodo mokiniai,
- išsiaiškinti, kokių gebėjimų ir žinių mokiniams trūksta,
- paanalizuoti, į ką atkreiptinas dėmesys mokymo procese,
- pateikti rekomendacijas ugdymo procesui tobulinti.

Tyrimo objektas – 2004 m. valstybinį gimtosios kalbos egzamino testą laikiusių 400 abiturientų darbai, atrinkti atsitiktiniu būdu, ir teksto interpretaciją rašiusių mokinių darbai.

2004 m. egzamino užduotimi buvo siekiama patikrinti šias dalyko turinio sritis: literatūros (kultūros) pažinimą ir kalbos pažinimą bei vartojimą.

Mokinių pasiekimams įvertinti buvo tikrinami dvejopi gebėjimai: 1) žinių taikymas ir 2) problemos sprendimas, analizavimas, interpretavimas, vertinimas[3]. Testu siekiama įvertinti mokinių gebėjimą suvokti bei vertinti skaitomo teksto turinį ir raiškos ypatumus, konteksto išmanymą, gebėjimą taikyti kalbos kultūros (gramatikos ir žodyno), stilistikos, rašybos ir skyrybos žinias. Teksto interpretacijos dalimi siekiama įvertinti mokinių gebėjimą analizuoti bei interpretuoti grožinį tekstą, remtis turima literatūrologine kompetencija bei kultūrinio konteksto išmanymu, atrinkti, susieti, apibendrinti informaciją, taisyklinga kalba reikšti mintis, kurti rišlų tekstą raštu.

Dalyko žinių taikymą mokinys parodo tikslingai, motyvuotai, tinkamai vartodamas kalbotyros ir literatūrologijos sąvokas; vartodamas tinkamas gramatines formas bei konstrukcijas, taisyklingai rašydamas; atpažindamas skaitomo teksto žanrą, epochos, srovės bruožus, teksto funkcinį stilių, atsakydamas į teksto suvokimo klausimus ir atlikdamas užduotis, kurios reikalauja rasti reikalingą informaciją, perfrazuoti teksto mintis savais žodžiais, daryti tiesiogines išvadas, rasti citatas minčiai pagrįsti.

Gebėjimą reikšti mintis, analizuoti, interpretuoti, vertinti mokinys parodo, kai nagrinėja, atrenka ir tinkamai sieja informaciją; išskiria ir aptaria skaitomų tekstų struktūrines dalis, atskleidžia jų ryšius bei kuriamas prasmes; formuluoja teksto pagrindinę mintį, problemą; atskleidžia teksto prasmę remdamasis savo patirtimi, siedamas tekstą su įvairiais kontekstais; argumentuoja, išsako savo požiūrį, vertina skaitomų tekstų turinį ir raišką; rašo tinkamos struktūros tekstą (pradžia, dėstymo pastraipos, išvados); reiškia mintis stilinga kalba; tinkamai redaguoja tekstą.

Žinių taikymas tikrinamas teksto suvokimo, kalbos užduotimis bei teksto interpretacija, o problemų sprendimas, interpretavimas, vertinimas tikrinami teksto suvokimo užduotimi ir interpretacija.

Egzamino užduoties kokybinė analizė skiriama vyresniųjų klasių mokiniams, mokytojams, užduočių rengėjams.

II. MOKINIŲ ATSAKYMŲ ANALIZĖ

Egzamino metu mokiniai rašė teksto interpretaciją ir atliko testą.

---

[1] Brandos egzaminų programa. Lietuvių kalba 2004 ir 2005m. – Vilnius, Nacionalinis egzaminų centras, 2003.
[2] Ten pat. P.6.
[3] Toliau ataskaitoje jie apibendrintai vadinami reprodukavimo ir produkavimo gebėjimais.

Teksto interpretacijos analizė

Lietuvių gimtosios kalbos egzamino teksto interpretacijos dalimi siekta įvertinti mokinių gebėjimą atidžiai skaityti, suvokti, analizuoti bei interpretuoti grožinį lietuvių literatūros tekstą (teksto ištrauką), remtis turima literatūrologine kompetencija (literatūros istorijos ir teorijos žiniomis) bei kultūros kontekstais. Taip pat buvo vertinamas kalbinis raštingumas plačiąja prasme: gebėjimas logiškai bei tinkamu stiliumi dėstyti mintis raštu, kurti rišlų, trinarės struktūros tekstą, taisyklingai rašyti.

2004 metais teksto interpretacijos valstybinį egzaminą rinkosi 23,2 proc. mažiau mokinių nei 2003 metais ir 51 proc. mažiau nei 2002 metais. Tai susiję su keliomis priežastimis: valstybinio teksto interpretacijos egzamino rezultatų reikėjo stojant į nedaugelį, dažniausiai filologijos, specialybių; rišlaus teksto rašymas yra pakankamai sunki užduotis, reikalaujanti gerokai platesnio ir sistemingesnio pasirengimo, įvairesnių gebėjimų ir kt. Palyginti nedidelis darbų skaičius ir planuojančių studijuoti filologines specialybes pasirengimas lėmė ir bendrą darbų lygį: nors tikrai puikių darbų pasitaikė retai, dauguma darbų gero ir vidutinio lygio, būta ir „originalių“ minčių (darbų pavyzdžių pateikta priede). 2004 metų teksto interpretacijos darbai, lyginant su 2003 ir 2002 metų darbais, buvo tolygesni, gal kiek nuoseklesni.

Šios egzamino dalies pagrindinei sesijai buvo parinkti 3 tekstai: Kristijono Donelaičio „Metų“ ištrauka, Henriko Radausko „Laiškai sau pačiam“ ir Antano Škėmos „Baltos drobulės“ ištrauka, (žr. Statistinės analizės 6 psl.). Mokiniai turėjo pasirinkti vieną iš tekstų ir per tris valandas parašyti rašinį pagal tekstą (teksto interpretaciją).

Darbai buvo vertinami pagal tris kriterijus: turinio, raiškos, raštingumo. Šie trys kriterijai nebuvo vienodos vertės (turinys vertintas 24 taškais, kurie sudarė apie 40 proc. šios užduoties vertės, raiška – 22 taškai, 35 proc. vertės, raštingumas – 18 taškų, 25 proc. vertės), bet visi labai svarbūs, vertinant mokinių kalbinius gebėjimus, nes tik raštingumas kiek kitokiais aspektais vertintas ir teste, o turinio aspektas tam tikra dalimi susijęs su testo suvokimo užduotimi, kur vertinamas mokinių gebėjimas suvokti negrožinį tekstą. Gebėjimas kurti rišlų tekstą vertinamas tik teksto interpretacijos dalyje.

Testu ir teksto interpretacija buvo siekiama įvertinti kiek skirtingus, vienas kitą papildančius ar artimus gebėjimus, o kai kuriais atvejais tuos pačius gebėjimus, tik kiek kitokioje situacijoje. Todėl rengiant kokybinę analizę buvo įdomu pasižiūrėti, kaip koreliuoja teste ir teksto interpretacijoje parodyti gebėjimai.

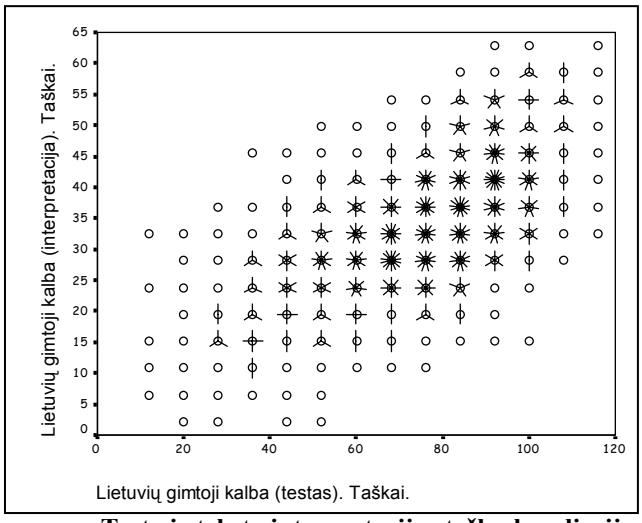

Testo ir teksto interpretacijos taškų koreliacija

Pateiktoje koreliacijoje aiškiai matyti, kad testo ir teksto interpretacijos rezultatai tiesiogiai susiję, t. y. mokiniai, geriau atliekantys vienos egzamino dalies užduotis, parodo geresnį rezultatą ir kitoje egzamino dalyje. Tą patvirtina ir egzamino dalių (testo ir teksto interpretacijos) koreliacijos koeficientas – 0,64[4]. Labai neblogai koreliuoja dauguma testo užduočių ir teksto interpretacijoje vertintų kriterijų. Suvokimo užduoties teste rezultatai ir teksto interpretacijos turinio koreliacijos koeficientas – 0,48. Kadangi teste kalbinės raiškos ir stilistikos dalykai buvo vertinami suvokimo užduotimi, tikėtasi, kad šios užduoties rezultatai koreliuos su teksto interpretacijos turinio ir raiškos kriterijų rezultatais, koeficientas – 0,47. Kalbos užduočių teste ir raštingumo teksto interpretacijoje koreliacijos koeficientas – 0,60.

Rezultatų analizei naudojama statistinė informacija ir vertinimo metu pastebėtos tendencijos. Kokybinei analizei, kuri pateikiama tiek užduoties rengėjams, tiek mokytojams, tiek mokiniams, bene aktualiausias yra sunkumo parametras, parodantis, kiek tam tikra užduotis (vertinimo kriterijus, aspektas ir pan.) mokiniams buvo įveikiama (sunki). Plačiau neaptariami du statistiniai parametrai: vertinimo kriterijaus (aspekto) skiriamoji geba ir vertinimo kriterijaus (aspekto) koreliacija su visa užduotimi, nes visų trijų vertinimo kriterijų (ir vertinimo aspektų)

[4] Šių statistinių parametrų aiškinimą žr. p. 12.

skiriamoji geba yra vidutinė, o koreliacija labai aukšta. Pastarieji du parametrai paminimi tik kai kuriais atvejais, kai jie dėl vienų ar kitų priežasčių gerokai skiriasi iš bendro konteksto.

Turinio analizė

Darbų turinys vertintas 5 aspektais: ar aptartas teksto pobūdis; ar aptarta teksto struktūra; ar suvoktos bei aptartos teksto tema, problemos, vertybės; ar tekstas sietas su kontekstu(-ais), ar interpretuota pagrįstai.

Statistiniai duomenys rodo, kad turinio kriterijus, lyginant su kitais dviem, priešingai nei 2003 ir 2002 metais, mokiniams nebebuvo sunkiausias – 49,99 proc. (palyginti 2003 metais – 46,91 proc.), nors statistiškai yra vidutinio sunkumo. Net turinio kriterijaus atskirų aspektų sunkumas šiais metais buvo gerokai tolygesnis ir yra artimas bendrajam turinio kriterijaus sunkumui, svyruoja apie 2 proc. Tik antrasis aspektas – teksto struktūra – buvo kiek lengvesnis 54,08 proc., o ketvirtojo – teksto siejimas su kontekstu – kiek sunkesnis 45,70 proc. 2003 metais netolygumas tarp atskirų aspektų sunkumo buvo gerokai didesnis. 2004 metų teksto interpretacijos vertintojų bendrąjį įspūdį apie didesnį darbų tolygumą ir nuoseklumą statistika tik patvirtina. Šių metų sunkumo parametro tolygumą tikriausiai lėmė kiek patikslintos vertinimo normos ir mokinių pasirengimo lygis.

Vertinant darbus pastebėta, kad mokiniai neblogai aptaria perskaityto ir pasirinkto teksto pobūdį (žanrą, teksto tipą, meninę kalbą) (žr. Turinio vertinimo lentelę 9 psl.), tačiau labai gerai ir gerai tai atliko šiek tiek daugiau nei 30 proc. mokinių (surinko 3–4 taškus iš 4 galimų), o labai blogai ir prastai – taip pat daugiau nei 30 proc. (gavo 0 taškų arba tik 1 tašką, kuris buvo skiriamas vien už tai, kad buvo įvardytas bent vienas iš šiam aspektui priskiriamų aptarimo objektų). Daugelio mokinių darbuose šis aspektas aptartas nepakankamai argumentuojant, fragmentiškai ar menkai siejant su teksto prasme, padaryta pakankamai daug fakto klaidų, nors, lyginant su 2003 metų rezultatais, šis aspektas mokiniams kėlė šiek tiek mažiau problemų.

Teksto struktūros (pasakotojo/kalbančiojo/veikėjo situacijos, nuotaikos, teksto kompozicijos, erdvės, laiko, jų kitimo, veiksmo/vyksmo) aptarimas mokinių darbuose taip pat vertintinas kaip vidutinio sunkumo. Kaip ir 2003 metais, kiek daugiau nei 23 proc. mokinių surinko 5–4 taškus. Tai labai neblogas rezultatas. Kaip ir 2003 metais, beveik 65 proc. mokinių analizuodami tekstą šiuo aspektu gavo 3–2 taškus iš 5 galimų, nes tekstą aptarė ne visada pakankamai argumentuodami arba fragmentiškai, kartais ne itin aiškiai siejo su teksto prasme, bet esmę suvokė. Tą patvirtina ir šio aspekto sunkumo parametras, kuris, kaip minėta, lyginant su visu turinio kriterijaus sunkumu yra kiek didesnis, t. y. aspektas yra kiek lengvesnis.

Aptarti teksto temą, problemas, vertybes, koduojamas meninio teksto, mokiniams sekėsi gana skirtingai. Būtent tie darbai, kuriuose tai suvokta ir sugebėta susiformuluoti pasirinkto teksto (teksto ištraukos) temą bei problemą (problemas), įžvelgtos vertybės, buvo gana įdomūs, įvairūs ir pakankamai originalūs, nes tokiuose darbuose pastebėta ir įvardyta skaitomo teksto elementai, meninė raiška tik padėjo išryškinti pasirinktą skaitymo kryptį: mokinių, kurie tai gebėjo padaryti, buvo nelabai daug (apie 12 proc., surinko 5–6 taškus iš 6 šio aspekto galimų). Apie 44 proc. šiuos dalykus aptarė pakankamai gerai ir surinko 3–4 taškus. Kad šis aspektas mokiniams nekėlė itin didelių problemų, patvirtina ir statistinis šio aspekto sunkumas, kuris yra vidutinis ir kiek didesnis nei 2003 metais.

Sunkiausias iš vertintų aspektų mokiniams buvo motyvuotas skaitomo teksto siejimas su kontekstu (šio aspekto sunkumo parametras, kaip minėta, pats žemiausias iš visų turinio kriterijaus aspektų). Beveik 10 proc. mokinių teksto su kontekstu iš viso nesiejo arba padarė daug fakto klaidų, beveik 30 proc. kontekstą tik paminėjo. Išsamiai aptarė kontekstą ir motyvuotai juo darbe pasirėmė vos 7 proc. mokinių. Kontekstų išmanymas ir gebėjimas jais remtis tampa rimta problema. Kaip ir 2003 metais, šis aspektas buvo bene sunkiausias iš visų vertintų turinio sričių, o ir pažanga padaryta labai nedidelė. Ir šiais metais vertinant darbus pagal šį aspektą pastebėta, kad buvo padaryta bene daugiausia ir fakto klaidų.

Interpretacijos pagrįstumo, nuoseklumo, kryptingumo aspektas jau nuo 2003 metų nebėra tarp sunkiausių. Daugelis mokinių interpretuoja tekstą pakankamai nuosekliai, kartais pasirenka aiškią interpretavimo kryptį, interpretuodami padaro tik vieną kitą nukrypimą nuo teksto logikos (apie 20 proc. mokinių 2004 metais gavo 5–4 taškus iš 5 galimų šio aspekto taškų). Džiugina, kad mokiniai ima kritiškai, motyvuotai mąstyti, ieškoti pastebėtiems dalykams argumentų, bet vis dėlto dar daugiau nei 62 proc. mokinių (surinko 2-3 taškus) interpretuoja labai fragmentiškai, menkai paiso teksto logikos, akivaizdžiai remdamiesi tik išankstiniu žinojimu, negebėdami to žinojimo argumentuoti arba taikyti, remdamiesi tekstu. O turint galvoje, kad šio egzamino rezultatų reikia stojant visų pirma į filologines specialybes, labiausiai nerimą kelia tie daugiau nei 16 proc. mokinių, kurie dar neturi susiformavę interpretavimo įgūdžių.

Remiantis statistiniais duomenimis, buvo labai įdomu pasižiūrėti, ar koreliuoja dviejų turinio vertinimo kriterijų – gebėjimo suvokti teksto temą, problemas, vertybes ir gebėjimo interpretuoti – rezultatai, nes turinio kriterijuje būtent jie galėtų būti laikomi svarbiausiais apibūdinant mokinių gebėjimą suvokti grožinį tekstą.

Teksto interpretacijos turinio 3 ir 5 kriterijų koreliacija

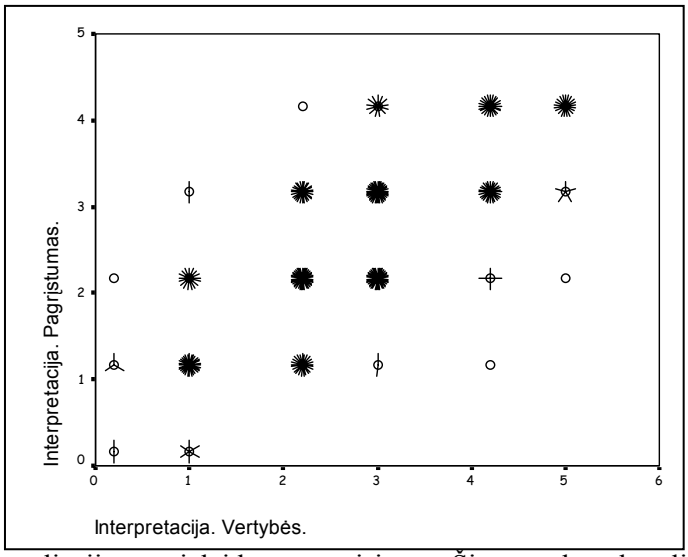

Kaip matyti iš koreliacijos, prielaida yra teisinga. Šių aspektų koreliacijos koeficientas yra bene aukščiausias visoje teksto interpretacijos užduotyje – 0,82. Į tai atkreiptinas dėmesys ir mokymo procese – mokiniai, gebantys suvokti teksto temą, problemą, vertybes, gerai geba ir interpretuoti tekstus.

Kitos bendros pastabos apie teksto interpretacijos trūkumus turinio kriterijaus požiūriu:

- Pasitaikė darbų, kuriuose tekstas buvo ne tiek analizuojamas ar interpretuojamas, kiek atpasakojamas. Tai itin dažnai darė mokiniai, pasirinkę analizuoti K. Donelaičio ištrauką, taip pat kai kurie, ėmęsi interpretuoti A. Škėmos tekstą. Analizuodami H. Radausko eilėraštį dažnai nukrypdavo tik į savo pačių emocijas ar įspūdžius, per mažai rėmėsi tekstu ir jo analize. Pvz[5].:

Plėšikai ir besiritanti galva – žiaurumo, negailestingumo simbolis, net šuva „įspraustas“ tarp dviejų „šaunių“ kaimynų – vežikų ir plėšikų – atrodo kuo neigiamiausiai, prideda nutriušimo, purvo įspūdį.

Vežikas važiuoja iš kaimo (jį palydi šuva, savo lojimu pranašaudamas kažką blogo) link miško, kur jį pasigauna plėšikai, ir vežikas miršta absurdiška mirtimi nuo kitų rankos. Pasakotojas atskleidžia paslaptį, kodėl žmonės yra negailestingi vieni kitiems.

- Kaip ir 2003 metais, buvo nemažai darbų, kuriuose daug dėmesio skirta teksto elementams (aspektams) aptarti, bet tai nesujungiama į visumą bei nesusiejama su teksto prasmėmis. Priežastis – mokoma trafareto (dažnai pagal vertinimo normas). Tokiuose darbuose labai pasigesta visumos, izoliuotai „interpretuotos“ atskiros detalės ar net paskiri žodžiai, visiškai nepaisyta teksto logikos, prasmės. Tokiuose darbuose itin dažnai pasitaikė loginių prieštaravimų.
- Kaip atskira problema minėtinas meninių raiškos priemonių aptarimas, jos dažnai „pakibdavo“ tik įvardytos, nenurodant jų funkcijų ar prasmės konkrečiame tekste. Tai irgi patvirtina, kad ugdymo procese teorija ir praktika dažnai yra atskiriamos, todėl mokiniai nesugeba pasiremti teorijos žiniomis, negeba žinių taikyti.
- Mokiniai vis dar nemotyvuotai vartoja tarptautinius žodžius, nors tokių atvejų, kai netiksliai ar net klaidingai vartotos pagrindinės literatūros sąvokos, jau mažiau. Pagrindine problema laikytume negebėjimą paaiškinti, ką ir kodėl taip perskaitė, taikyti žinias (vartoti sąvokas, rasti žinomus kontekstus ir pan.), ypač argumentuoti ir apibendrinti. Pvz.:

Išanalizavus eilėraštį – priėjau išvados, kad jame veikia savotiškas kraujo mechanizmas, kurį sudaro žmogiški apmąstymai, jausmai, judesiai, gamtovaizdžiai, bei lyrinio „aš“ charakterio plastika (H. Radauskas. „Laiškai sau pačiam“).

- Mokiniai nepakankamai rėmėsi kontekstais arba juos painiojo. Kyla abejonių, ar mokyklose pakankamai mokoma suvokti literatūros procesą.

Raiškos vertinimas

Reikalavimai raiškai buvo tradiciniai: klasikinė trinarė teksto struktūra, teksto ir pastraipos vientisumas, stilinga kalba. Raiška atskleidžia labai svarbią kalbinio raštingumo sritį – gebėjimą tinkamai vartoti kalbą, kurti

[5] Mokinių kalba pateikiamuose pavyzdžiuose netaisyta.

rišlų tekstą. Rišlaus teksto kūrimo gebėjimai itin svarbūs kiekvienam asmeniui, o lietuvių gimtosios kalbos egzamine tik teksto interpretacijos dalyje jie vertinti.

Raiškos kriterijus, remiantis statistika, buvo vidutinio sunkumo, bet iš visų trijų vertintų kriterijų mokiniams sunkiausiai įveikiamas, nors ne itin daug skyrėsi nuo turinio kriterijaus sunkumo. Sunkumas – 48,98 proc., palyginti 2003 metais – 54,14 proc. Taigi beveik 5 proc. šiais metais užduotis raiškos požiūriu mokiniams buvo sunkesnė. Skaitant ir vertinant darbus akivaizdžiai matyti, kad reikšti mintis ir kurti rišlų tekstą logiška ir stilinga kalba mokiniams kasmet darosi vis sunkiau. Ypač problemiška ir tai, kad kai kurie raiškos kriterijaus aspektai buvo labai sunkūs.

Raiška vertinta keturiais aspektais: teksto sandara, teksto vientisumas, teksto žodingumas ir sintaksinių konstrukcijų įvairovė, kalbos stilingumas (stiliaus klaidos). Du aspektai statistiškai pasirodė labai lengvi: teksto sandaros sunkumas – 73,77 proc. ir teksto žodingumo aspektų sunkumas – 81,98 proc. buvo patys lengviausi iš visų teksto interpretacijos aspektų. 2003 metais šie aspektai taip pat buvo labai lengvi – daugiau nei 80 proc. Be to, būtent šių aspektų ir koreliacija yra žemiausia, ir skiriamoji geba bene mažiausia. Galimos kelios prielaidos, kodėl taip yra. Pirmiausia būtina atkreipti dėmesį, kad teksto interpretacijos valstybinį egzaminą rinkosi gana nedidelis mokinių skaičius, daugelis tų, kurie tikisi studijuoti filologines specialybes, tad tikėtina, jog tiek jų kalba pakankamai žodinga, tiek rašyti trinarės struktūros tekstus tokiems mokiniams nėra sudėtinga. Kita prielaida – vertintojai nėra tiksliai sutarę, kada tekstas laikytinas pakankamai žodingas, tad vertino aukščiausiu balu tuos darbus, kuriuose kalbos žodingumas tiesiog nekliuvo (žodingumo ir tekstų struktūros pavyzdžių pateikta prieduose, žr. gerų darbų pavyzdžius psl. 40-42). Tradicinės trinarės teksto struktūros aspektas tyrinėtinas atskirai, gana detaliai bandant įvertinti įvairius tiek vertinimo normų, tiek paties vertinimo niuansus, nes bendro įspūdžio, kad mokinių darbų ir įžangos, ir pabaigos buvo pakankamai išplėtotos, logiškai sietos su tuo, kas dėstoma, tiek teminiu, tiek stilistiniu požiūriu, tikrai nebuvo. Daugelio mokinių tekstai buvo trinarės struktūros, tačiau dalių sąsajos, jų proporcijos dar tikrai ne be trūkumų.

Statistika rodo, kad vidutinio sunkumo (su polinkiu į lengvumą) buvo ir teksto vientisumo aspektas (sunkumas – 55,24 proc., 2003 metais - 61,48 proc.). Vertinti šį aspektą buvo skiriami 8 taškai, todėl mokiniai gana tolygiai pasiskirstė pagal gautus taškus. Mokinių, kurie yra gavę 2, 1 ir 0 taškų, iš viso buvo kiek daugiau nei 23 proc., (2003 metais – 12 proc.). Šio aspekto vertinimas 2002 metais buvo pakoreguotas. Akivaizdu, kad pakoreguota pakankamai, bet kol kas vertintojai yra linkę „atleisti“ už šiam aspektui priskiriamas klaidas arba traktuoti jas tik kaip „teksto nelygumus“. Tikėtina, kad nuosekliau ir detaliau mokant kurti rišlų tekstą, kas akcentuojama Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose, tiek mokiniai geriau gebės kurti vientisą tekstą, tiek vertintojai nuosekliau vertins šį gebėjimą.

Sunkiausias raiškos aspektas kaip ir 2003 metais pasirodė esąs kalbos stilingumas (sunkumas – 32,42 proc., o 2003 metais buvo kiek daugiau nei 37 proc.). Vertinant darbus taip pat pastebėta, kad, nepaisant pakankamai gero bendro raiškos kriterijaus rezultato, kalbos stilingumas (stilistinė sintaksė ir žodynas) – viena silpniausių darbų pusių. Kaip ir 2002, ir 2003 metais, retas mokinys sklandžiai, nuosekliai, aiškiai, tiksliai bei logiškai formulavo mintis, daugeliui stigo teksto redagavimo įgūdžių. Šio kriterijaus vertinimas 2003 metais buvo koreguotas, dabar mokiniams skirtų taškų skaičius pasiskirsto pakankamai normaliai, tačiau 7–10 taškų iš 10 galimų gavo tik 8 proc. rašiusiųjų, kitaip tariant, padarė ne daugiau kaip 4 stiliaus klaidas. Labai panaši situacija buvo ir praėjusiais metais, tik gal kiek geresnė. Iškalbingas šiuo aspektu įvertintų 0 taškų mokinių skaičius – 10,43 proc., būtent tiek mokinių padarė 17 ir daugiau stiliaus trūkumų (primintina, kad vertinant dvi to paties tipo stiliaus klaidos yra dubliuojamos, tad stiliaus trūkumų mokiniai padarydavo gerokai daugiau). Palyginti 2003 metais 7–10 taškų iš 10 galimų gavo 10 proc. rašiusiųjų, o 0 taškų gavo 9,5 proc. Taigi situacija negerėja. Akivaizdu, kad minties raiškai turi būti sutelktas gerokai didesnis dėmesys tiek mokant kurti rišlų tekstą, tiek redaguojant jau parašytą.

Keletas stiliaus ir logikos klaidų pavyzdžių (sakiniai ar frazės pateikiamos netaisytos):

Saulei šviečiant tiek daug visokių žolelių išauga, kad net senos moterys dirba (K. Donelaitis. „Metai“).

Tai jau senas, gyvenimo patirties turintis senolis, savo gyvenimo naštą besidalinantis su kumpa lazda (K. Donelaitis. „Metai“).

Lyrinis „aš“ turi išlikti savimi, negali kartu su visais ristis į siloso duobę, kurioje išliks amžinai (K. Donelaitis. „Metai“).

Žmogaus gyvenimas greit praeina, kartais net nespėji pasėti naujų gėlių (vaikų) (K. Donelaitis. „Metai“).

Netrunka atbėgti plačiom, lyg išdegusiom akim ir vasarėlė(K. Donelaitis. „Metai“).

Ši ištrauka yra lyg vargšo bepročio garšvos klaidžiojimas egzistencializmo labirintais (A. Škėma. „Balta drobulė“).

Jis skelbia dvi tiesas, o pats yra jų viduryje, nes jis abejoja viskuo (A. Škėma. „Balta drobulė“).

<...> neranda peties, ant kurio nevaržomas galėtų šypsotis (H. Radauskas. „Laiškai sau pačiam“).

Badas, maras, pragaras – tai ryškiausios plėšikų spalvos eilėraštyje (H. Radauskas. „Laiškai sau pačiam“).

Pradžioje subjektas pasislėpęs kaip žmogus, asmenybė (H. Radauskas. „Laiškai sau pačiam“).

Visame eilėraštyje erdvė plati. Joje nėra nei šauktukų, nei klaustukų (H. Radauskas. „Laiškai sau pačiam“).

Daugiau pavyzdžių pateikiama prieduose (žr. p. 37-39).

Kitos pastabos apie raišką:

- Statistiniai duomenys rodo, jog mokiniai turi pakankamus teksto kūrimo įgūdžius, tačiau kaip problemą įvardytume loginį pradžios – dėstymo – pabaigos siejimą.
- Būtina atkreipti dėmesį į pastraipos vidinę kompoziciją: labai dažnai vienoje pastraipoje yra keletas prasme nesusijusių teiginių arba priešingai – kelis kartus pakartojama ta pati mintis.
- Kalbos stilingumas mokiniams lieka sunkiausiai įveikiamas vertintas aspektas. Daug rašančiųjų nejaučia žodžių stilistinių atspalvių arba vartoja žodžius, nežinodami tikrosios jų reikšmės, nesugeba kritiškai perskaityti sukurto teksto ir jo tinkamai neredaguoja (ypač stiliaus požiūriu). Minėti gebėjimai išugdomi ne per vienerius metus, tad mokiniams ir mokytojams reikėtų kreipti į tai didesnį dėmesį.
- Vis didėjanti problema – kalbos logikos nepaisymas. Vertinant darbus kartais susidarė įspūdis, kad dalis mokinių rašo tiesiog negalvodami, nei ką nori pasakyti, nei kaip tai padaryti: tame pačiame sakinyje ar pastraipoje teigiami visiškai priešingi dalykai, citatomis iliustruojama dar kas nors kita, argumentai paneigia teiginius ir pan.

Raštingumo vertinimas

Raštingumo kriterijaus sunkumas – daugiau nei 60 proc., t.y. lengviausiai įveikiamas visos užduoties kriterijus: daugiau nei 10 proc. lengvesnis už raišką ir už turinį. Be abejo, negalime teigti, kad ši užduotis būtų vienodai lengva visiems mokiniams, bet pasirinkusiems teksto interpretacijos valstybinį egzaminą raštingumas nebuvo problema.

Raštingumas vertintas trimis aspektais: gramatikos ir žodyno, rašybos, skyrybos. Tačiau šių aspektų sunkumas yra nevienodas. Mažiausiai rašiusieji padarė gramatikos ir žodyno klaidų (sunkumas – beveik 68 proc.). Beveik ketvirtadalis nepadarė nė vienos šio aspekto klaidos, daugiau nei 30 proc. – vieną ir tik 4 proc. padarė 5 ar daugiau gramatikos bei žodyno klaidų. Tai tikrai džiugina, juo labiau, kad lyginant su 2003 metais raštingumo vertinimo normos buvo sugriežtintos. Atkreiptinas dėmesys nebent į tai, kad gramatikos ar žodyno klaidų padaro tiek pakankamai gerai išlaikantys, tiek prastai išlaikantys egzaminą mokiniai, tą statistiškai paliudija skiriamoji geba – 23,17 proc. (2003 metais – 22 proc.).

Labai panaši situacija rašybos aspektu. Sunkumas – beveik 65 proc., daugiau nei 27 proc. rašiusiųjų nepadarė nė vienos rašybos klaidos, beveik 25 proc. – vieną rašybos klaidą. Tačiau šiuo aspektu gavusių 0 taškų procentas – 10,74 proc. Tiek mokinių padarė 5 ar daugiau rašybos klaidų. Rašybos požiūriu situacija beveik nepakito lyginant su 2003 metų rezultatais.

Raštingumo problema yra tradicinė: daugiausiai padaryta skyrybos klaidų (klysta net rašant pačius elementariausius atvejus). Skyrybos aspekto sunkumas – beveik 52,52 proc. Tai iš visų raštingumo aspektų sunkiausias, bet bendrame visų kriterijų vertintų aspektų kontekste pakankamai lengvas. Beveik ketvirtadalis mokinių (beveik 24 proc.) padaro ne daugiau kaip 2 skyrybos klaidas, o pakankamai daug (10 ir daugiau) skyrybos klaidų padaro beveik 18 proc. Būtina akcentuoti, kad tik skyrybos aspektas iš trijų raštingumo kriterijų yra vidutiniškai normalios skiriamosios gebos ir pakankamai koreliuoja su visu darbo rezultatu.

Kitos pastabos apie raštingumą:

- Kadangi egzamino dalies tipą galima buvo rinktis atskirai, tikėtina, kad teksto interpretaciją rinkosi pakankamai raštingi mokiniai, nors pasitaikė vienas kitas darbas, kuriame raštingumo klaidų buvo kelios dešimtys. Tačiau tokiuose darbuose ir pagal kitus kriterijus buvo surinkta labai mažai taškų.
- Egzamino darbų rezultatai raštingumo požiūriu patvirtina faktą, kad kurdami tekstą dauguma mokinių yra pakankamai raštingi, t.y. natūraliomis sąlygomis turi pakankamai gerus raštingumo įgūdžius, tad formuojant raštingumo gebėjimus į tai derėtų atkreipti dėmesį.
- Raštingumo problemų dažniausiai turi tie mokiniai, kurių ir kiti kalbiniai gebėjimai yra menkai išugdyti (ne itin gabūs mokiniai), tad siūlytina visus gebėjimus ugdyti kartu.
- Teksto interpretacijos raštingumo ir kalbos užduočių rezultatų vertinimo priklausomybė patvirtina, kad raštingumo vertinimas tiek teste, tiek teksto interpretacijoje koreliuoja, t.y. raštingi mokiniai abiejose egzamino dalyse gauna geresnius įvertinimus. Koreliacijos koeficientas – 0,60.

T e s t o a n a l i z ė

Teksto suvokimo užduoties analizė

Teksto suvokimo užduotis apėmė abi tikrinamas dalyko turinio sritis – literatūrinį (kultūrinį) pažinimą (ši turinio sritis tikrinta klausimais, kurie turėjo atskleisti, kaip mokiniai suvokia skaitomo teksto turinį) bei kalbos pažinimą ir vartoseną (klausimai apie teksto kalbinę raišką).

Teksto suvokimo užduotimi tikrintas platus gebėjimų spektras, tačiau šie gebėjimai sąlygiškai apibendrinti į dvi grupes: 1) žinių taikymas 2) analizavimas, interpretavimas, vertinimas. Pirmąją gebėjimų grupę tikrinantys klausimai reikalavo rasti nurodytą informaciją, perfrazuoti teksto mintis, padaryti nesudėtingas išvadas, atpažinti teksto funkcinį stilių ir pan. Ataskaitoje ši gebėjimų grupė vadinta reprodukavimo gebėjimais. Antrąją gebėjimų grupę siekta įvertinti klausimais, kurie reikalavo apibendrinti, abstrahuoti, interpretuoti, vertinti skaitomo teksto turinį ir raišką. Ši gebėjimų grupė toliau ataskaitoje vadinama produkavimo gebėjimais.

Teksto suvokimo gebėjimams tikrinti buvo pateiktas Donaldo Kajoko tekstas „Apie tarpininkus ir kelionę Jeruzalėn (tekstą ir klausimus žr. p 15). Atlikdami užduotį, mokiniai atsakinėjo tik į atvirojo atsakymo klausimus.

Išanalizavus mokinių darbus bei statistinius duomenis, matyti, kad ši užduotis nebuvo pati sunkiausia: užduoties sunkumas – 48,63, skiriamoji geba – 43,22 (2003 m. analogiška užduotis buvo viena sunkiausių, jos sunkumas buvo 43,6, skiriamoji geba – 36,5).

Aptarsime mokinių atsakymus į klausimus.

1. *Suformuluokite teksto temą.*

Ši užduotis tikrino produkavimo gebėjimus. Kad galėtų sėkmingai atlikti šią užduotį, mokiniai turėjo sugebėti apibendrinti teksto visumą ir tinkamai formuluoti mintis. Šios užduoties sunkumas – 26,88, skiriamoji geba – 33,75. Tai buvo pats sunkiausias klausimas. Viena iš priežasčių yra tai, kad mokiniams sunku skirti temą ir pagrindinę mintį. Nors ugdymo proceso metu į tai neabejotinai kreipiama daug dėmesio, matyt, mokiniams temos ir pagrindinės minties skirtumas vis dar lieka neaiškus.

Žemiau pateiktoje lentelėje yra konkretūs autentiški[6] kandidatų atsakymai bei vertinimo ir pastebėtų trūkumų komentarai.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Šiuolaikinio žmogaus atitrūkimas nuo gamtos ir kultūros.	2	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes tinkamai pademonstruotas mokinio gebėjimas apibendrinti: įvardyti abu temos aspektai – silpnėjantis žmogaus ryšys su gamta bei su kultūra.
Silpnėjantis ryšys tarp žmogaus ir gamtos.	1	Atsakymas įvertintas 1 tašku, nes įvardytas tik vienas temos aspektas.
Gyvenime svarbiausi natūralūs dalykai: meilė, paprastumas, žmonių santykiai.	1	Vertinimo proceso metu buvo sutarta atsakymus, kuriuose formuluojama pagrindinė mintis, rodanti, jog mokinys supranta skaitomą tekstą, vertinti 1 tašku.
Saulės vaikas naikina gėrį, o ne blogį.	0	Iš atsakymo matyti, kad mokinys visiškai nesuvokia teksto: atsakyme galime įžvelgti netgi priešingus teksto prasmei dalykus.

[6] Šioje ir kitose lentelėse mokinių atsakymai pateikiami neredaguoti, ištaisytos tik rašybos ir skyrybos klaidos.

2. Kaip supratote pasakymą „šiai totalinei šviesos epidemijai mes esam pasmerkti?“
Antruoju klausimu siekta įvertinti produkavimo (interpretavimo) gebėjimus.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Žmogus iš prigimties yra geras, gėris yra nesunaikinamas, jis mus lydi visą gyvenimą.	2	Atsakymas įvertintas 2 taškais, nes mokinys paaiškino abu aspektus: ką reiškia totalinė šviesos epidemija (paaiškinta, kad gėris nesunaikinamas) ir ką reiškia, kad mes esam jai pasmerkti (paaiškinta, kad gėris yra įgimtas).
Nuo gėrio mes negalime atsiriboti, jis mus supa, tik dažnai mes jo nepastebime.	1	Atsakymas įvertintas 1 tašku, nes pakomentuotas tik vienas aspektas.
Į pasaulį ateinantis blogis naikina visus gėrio ženklus, ir tai yra neišvengiama liga kaip ir epidemija.	0	Iš atsakymo matyti, kad mokinys priešingai suvokia tekste vartojamas metaforas.

Šio klausimo sunkumas – 50,38, skiriamoji geba – 42,92. Dalį neišsamių atsakymų lėmė tai, kad mokiniai nesugebėjo pateikiamame pasakyme išskirti dviejų aiškinamų aspektų. Mokymo procese reikėtų atkreipti mokinių dėmesį į tai, kad viena iš galimų atsakinėjimo į klausimus strategijų yra numatyti, už ką galėtų būti skiriami taškai. Jeigu interpretuoti reikalaujantis klausimas įvertintas daugiau negu vienu tašku, mokinys turėtų panagrinėti interpretuojamą pasakymą ir mėginti išskirti atskirus paaiškinimo reikalaujančius aspektus. Pasitaikė ir visiškai netikslių atsakymų, iš kurių aiškėja, kad mokiniai visiškai priešingai supranta minėtą teiginį. Taip atsitiko, matyt, dėl to, kad mokiniai pasakymą mėgino aiškinti izoliuotai, vieno sakinio ribose, nesiedami jo su viso teksto raiškos ypatumais. Daugeliu atvejų epidemija, liga mums kelia neigiamas asociacijas, tačiau šiuo konkrečiu atveju šie žodžiai vartoti teigiamam dalykui įvardyti.

Lengvesni mokiniams buvo šie klausimai:

3. Kas norėta pasakyti teiginiu, jog „mūsų kūno dalys <…>tarsi iškrito iš Visatos konteksto“? Tikrinami produkavimo gebėjimai, sunkumas 70,25, skiriamoji geba – 35,83.

4.1. Išvardykite bent tris antrojoje teksto dalyje minimus dirbtinės terpės elementus. Tikrinami reprodukavimo gebėjimai, sunkumas – 82,75, skiriamoji geba – 36,67.

4.2. Kaip apibendrintai autorius vadina šiuos elementus? Tikrinami reprodukavimo gebėjimai, sunkumas 82,75, skiriamoji geba – 36,67.

5. Ar galima teigti, kad šiuolaikinis žmogus linkęs pervertinti savo galias? Argumentuokite remdamiesi tekstu. Tikrinami produkavimo gebėjimai, sunkumas 61,25, skiriamoji geba – 40,00. Beje, atkreiptinas dėmesys, kad mokiniai, atsakinėdami į klausimus su prierašu *Argumentuokite remdamiesi tekstu* yra linkę cituoti. Prie bendrųjų nurodymų, kaip atlikti testo užduotis, yra pastaba, kad visus atsakymus reikia formuluoti savais žodžiais, išskyrus tuos atvejus, kai prašoma išrašyti konkrečius dalykus ar cituoti. Apie šį reikalavimą mokinius reikėtų informuoti iš anksto.

6. Kaip supratote, ką reiškia gyventi „statistinio vieneto gyvenimą“.
Šia užduotimi tikrinti produkavimo (interpretavimo) gebėjimai. Užduoties sunkumas – 38,50, skiriamoji geba – 33,33. Skiriamoji geba žemoka. Priežastis veikiausiai yra tai, kad iš klausimo formuluotės mokiniams negalėjo būti pakankamai aišku, kad jie turi nurodyti du aspektus. Galima daryti išvadą, kad klausimas suformuluotas nepakankamai preciziškai. Į tokius atvejus turėtų atkreipti dėmesį užduočių rengėjai, formuluodami ir klausimą, ir vertinimo instrukciją.

7. Paaiškinkite, kaip supratote teiginį, kad šiuolaikinis žmogus gyvena interpretacijomis.
Šia užduotimi tikrinti reprodukavimo gebėjimai. Kad pateiktų teisingą atsakymą, mokiniai turėjo perfrazuoti teksto mintis. Klausimo sunkumas –51,00, skiriamoji geba – 41, 67. Net 49,00 proc. mokinių šios užduoties neatliko arba atliko neteisingai (tokių buvo dauguma). Iš pateiktų atsakymų matyti, kad mokiniai nepakankamai įsigilino į tai, ko klausiama. Dalis mokinių mėgino aiškinti, kas yra interpretacija, pvz.., *Interpretacija – tai, ko moko mokykloje per prievartą; Interpretacija – tai kūrinio paaiškinimas prastais žodžiais.* Akivaizdu, kad mokiniai nesugebėjo atsiriboti nuo savo patirties, atsakymuose pasigesta sąsajų su tekstu, pvz., *Šiuolaikinis žmogus nesilaiko moralės ir kitų normų, o spendžia pats, kaip elgtis. Pats interpretuoja gyvenimą.*

8. Kas rodo vidutinybės invaziją į literatūrą?
Šiuo klausimu tikrinti produkavimo gebėjimai. Klausimo sunkumas – 72,00, skiriamoji geba – 49,17.

9. Kaip autorius vertina reiškinį, kad kultūroje nuolat daugėja tarpininkų? Argumentuokite.
Šiuo klausimu tikrinti produkavimo gebėjimai. Klausimo sunkumas – 44,70, skiriamoji geba – 30,83.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
—	3	Kad gautų tris taškus, mokiniai turėjo įvardyti požiūrį ir pateikti du argumentus. Tarp išsamesnei analizei paimtų darbų tokio pavyzdžio neatsirado, nes tris taškus gavo tik 2,00 proc. mokinių.
Autorius vertina ironiškai. Autorius vartoja barbarizmus, skolinius, slengą ir taip tarpininkams suteikia „blogiukų“ įvaizdį.	2	Mokinys aiškiai įvardijo autoriaus požiūrį ir pateikė vieną tinkamą argumentą. Nors atsakymo formuluotė nėra stilistiškai preciziška, tačiau mokinys tinkamai suvokė klausimo esmę. Mokymo procese reikėtų atkreipti dėmesį, kad atsakinėjimas egzamino metu yra pakankamai oficiali situacija, todėl atsakymai turėtų būti formuluojami dalykiškesne kalba.
Autorius šį reiškinį vertina neigiamai: „Tai dar viena varža uždaroje srovės grandinėje – tarpininkas tarp žmogaus ir kito tarpininko“.	1	Mokinys įvardijo požiūrį, tačiau iš pateiktos citatos negalima padaryti išvados apie mokinio teksto suvokimo gebėjimą. Čia dar kartą primintinas reikalavimas, kad atsakymai turi būti formuluojami savais žodžiais.
Šiame amžiuje žmonėms daugiau nėra kaip verstis, nėra kaip gyventi kitaip be biznio, be tarpininkavimo.	0	Mokinys neįvardijo požiūrio ir formuluodamas argumentą iškreipė teksto mintis.

10. Remdamiesi tekstu nurodykite, kas padeda šiuolaikiniam žmogui atsitokėti.

Šia užduotimi tikrinti produkavimo gebėjimai. Klausimo sunkumas – 53,13, skiriamoji geba – 29,58.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Gamtos grožis, ramybė, šventinė stebuklinga nuotaika.	2	Atsakyme apibendrintai įvardyti du aspektai.
Gamtos grožis, kuris nustebina: „ <…> išeini į kiemą ir nustembi: lauke šaltoka, tačiau nepaprastai gražu“.	1	Atsakyme nurodytas vienas aspektas. Pateikta citata.
Techninės priemonės ir maistas.	0	Atsakymas rodo, kad mokinys nesuprato teksto visumos.

13. Paaiškinkite pavadinimo prasmę.

Šia užduotimi tikrinti produkavimo gebėjimai. Klausimo sunkumas – 37,13, skiriamoji geba – 52,50 (plg. praėjusių metų testo analogiškos užduoties sunkumas – 40,4, skiriamoji geba – 41,3). Pavadinime aiškūs du sandai. Reikėjo paaiškinti jų prasmę ir sąsają. Tokio pobūdžio užduotys teksto suvokimo testuose pateikiamos labai dažnai. Tačiau klausimas pasirodė sunkokas. Net 46 proc. mokinių į šį klausimą neatsakė arba atsakė neteisingai. Iš esmės formuluodami atsakymą mokiniai turėjo pademonstruoti, ar jie suvokė teksto prasmę ir ar sugeba šį supratimą tinkamai apibendrintai suformuluoti. Aukšta klausimo skiriamoji geba rodo, kad jis sudarytas tinkamai.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Vis nauji šiuolaikiniai atradimai ir technologijos skverbiasi į mūsų gyvenimą ir vaidina gan svarbų vaidmenį, tačiau nereikia leisti, kad egoizmas ir materialinės vertybės užgožtų tikėjimą gėriu ir grožiu, kuris nėra matuojamas nei pinigais, nei kokiais nors poelgiais. *Tai dvi priešpriešos: tarpininkai – dabartiniai, per daug modernūs žmonės, kelionė į Jeruzalę – nepopuliarus, bet visada išliekantis žvilgsnis aukštyn, į amžinąsias vertybes. Pavadinimas*	2	Nors pateiktos atsakymų formuluotės ir nėra be trūkumų, tačiau iš jų matyti, kad mokiniai geba abstrahuoti. Atsakymuose paaiškinti abu sandai ir įvardytas jų santykis.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
parodo šiuolaikinio žmogaus gyvenimo du polius.		
Ėjimas tikėjimo link.	1	Paaiškintas vienas sandas.
Pavadinimas puikiai atspindi kūrinio esmę, dėl to taip ir pavadinta. *Pavadinimas mums išduoda, apie ką bus kalbama, t.y. į ką orientuotis skaitytojui, kokios vertybės bus gvildenamos.* *Autorius šiuo pavadinimu pasako, kad per tarpininkus tu, mielas brangus žmogau, negali patekti nei į Jeruzalę, nei į šventąjį miestą pasižiūrėti, kaip Kristus tiek daug iškentėjo nuo visų mūsų kančių.*	0	Iš atsakymų matyti, kad mokiniai nesuvokė, ko reikalauja užduotis. Lyg ir mėginta įvertinti pavadinimo tinkamumą ar paskirtį, bet nepasiekta ir šių tikslų, nes pateiktos labai bendro pobūdžio formuluotės, kurios galėtų tikti daugeliui tekstų. Mokymo procese reikėtų atkreipti dėmesį, kad formuluotėse turi atsispindėti aptariamo teksto specifika. Užuot vartojus bendro pobūdžio žodžius („esmę“, „kokios vertybės“), reikėtų įvardyti tą esmę ir tas vertybes. Iš atsakymo matyti, kad mokinys nesugebėjo abstrahuoti, jo demonstruojamas suvokimas pernelyg pažodinis.

11, 12, 14.1, 14.2, 15, 16 užduotimis bei klausimais siekta įvertinti kitą ugdymo turinio sritį – kalbos dalykų išmanymą. Visi išvardyti klausimai buvo susiję su skaitomo teksto kalbinės raiškos aptarimu. Žinoma, tas sričių atskyrimas yra sutartinis, sąlygiškas, nes atlikdami šias užduotis mokiniai remiasi ne tik žiniomis, įgytomis per kalbos pamokas, bet ir savo kultūrine patirtimi.

11. Paskutinė pastraipa parašyta kaip malda. Nurodykite bent dvi kalbinės raiškos priemones, kurios pagrįstų šį teiginį

Šia užduotimi tikrinti reprodukavimo gebėjimai. Klausimo sunkumas – 60,50, skiriamoji geba – 57,08.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Kreipinys (kreipimasis į Dievą) „Tu, kurs esi“ – taip pradedama malda. *Nuolat pasikartojantys kreipiniai, prašymai: neleisk, leisk.*	2	Įvardytos dvi tinkamos priemonės, nors pačios formuluotės nėra be trūkumų. Antrojoje atsakymo dalyje netinkamai vartojamas žodis „kreipiniai“. Mokymosi procese reikėtų atkreipti mokinių dėmesį, kad atsakymų formuluotes reikėtų peržiūrėti ir tuo aspektu, ar preciziškai vartojamos lingvistikos bei literatūrologijos sąvokos.
1) Beasmenis sakinys „Švarus rytmečio pasaulis, žiemos pasaka“; 2) liepiamoji nuosaka – „leisk pažvelgti“.	1	Taškas skirtas už antrąją atsakymo dalį. Pirmoji atsakymo dalis rodo, kad kandidatas atsakymo ieškojo didesniame teksto fragmente, nei to reikalavo užduotis. Taip pasielgusių buvo ir daugiau. Mokymosi procese reikėtų paakinti mokinius atidžiau išnagrinėti informaciją, pateiktą klausime. Pirmoji atsakymo dalis ir dalykiniu požiūriu neteisinga. Tačiau šios mokinio klaidos nepaneigia teisingo atsakymo, tad jam skirtas vienas taškas.
Kalba mandagi, tvarkinga. *Sakralinės priemonės:* *„Neleisk, kad Kristaus gimimas pavirstų tik pamaldžiu dar vieno tarpininko garbinimu“.*	0	Pateikti nelogiški, nekonkretūs atsakymai. Iš pateiktos citatos neįmanoma padaryti išvados apie mokinio kalbos dalykų išmanymą.

12. Tekstas suskirstytas į keturias dalis. Paaiškinkite, kas sieja I ir IV dalis turinio ir raiškos požiūriu.

Šia užduotimi siekta įvertinti produkavimo gebėjimus. Užduoties sunkumas – 43,88, skiriamoji geba – 28,75. Iš atskirai išanalizuotų darbų matyti, kad didžiausia dalis mokinių atsakymų (68,25 proc.) buvo įvertinti vienu tašku. Daugelyje atsakymų buvo nurodytos turinio sąsajos. Galima daryti prielaidą, kad komentuoti turinio dalykus mokiniams yra lengviau, nei aptarti raiškos ypatumus. Turbūt atsirado ir tokių, kurie neatkreipė dėmesio, kad atsakymas reikalauja nurodyti ir turinio, ir raiškos sąsajas. Abu aspektus tinkamai pakomentavo 9,75 proc. mokinių.

Atkreiptinas dėmesys ir į žemoką klausimo skiriamąją gebą. Viena iš priežasčių galėtų būti ta, kad iš mokinių tikėtasi gana apibendrintų atsakymų, neprašyta pagrįsti savo išvadų. Tokiu atveju net labai bendro pobūdžio atsakymai (pvz., nurodymas, kad abiejose dalyse yra metaforų) turėjo būti laikomi teisingais, bet iš tokių atsakymų tikrai sunku daryti išvadas apie realius kandidatų gebėjimus bei turinio dalykų išmanymą (taip ir lieka neaišku, ar kandidatas tikrai žino, kas yra metafora, ar būtų radęs tinkamą pavyzdį. Kita vertus, sakydamas, kad eseistiniame tekste esama epitetų ar metaforų, tikrai retai būsi neteisus).

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
I ir IV dalyje autorius kalba apie natūralumą ir jame slypintį gėrį. Šias dalis taip pat sieja gėrio „liga“, autorius dar kartą pakartoja, kad ji neišvengiama. Šiose dalyse gausu epitetų, metaforų.	2	Atsakyme įvardytos ir turinio, ir raiškos sąsajos.
Abi dalis sieja lyg šviesus nusiteikimas, rašoma tik apie gerus dalykus, kurie būtini šiuolaikiniam žmogui. Taip pat abi dalis sieja Kalėdų ir saulėgrįžos tema.	1	Nors formuluotėje esama tam tikrų netikslumų, tačiau jame įvardytas šias dalis siejantis gėrio motyvas. Tai sąsaja turinio aspektu. Tačiau atsakyme visiškai nepakomentuota, kaip šios dalys susijusios raiškos aspektu.
I ir IV dalis yra simbiozė tarp gėrio ir blogio.	0	Pateiktas nelogiškas atsakymas.

14.1 Nurodykite teksto funkcinį stilių.

14.2 Argumentuokite.

14.1 ir 14.2 užduotimis tikrinti reprodukavimo gebėjimai. 14.1 užduoties sunkumas 68,25, skiriamoji geba – 45,83 (plg. praėjusios sesijos tokio pat klausimo sunkumas –59,8, skiriamoji geba 40,00). Tai įprastas klausimas, kurį būsiant teste tikrai nesunku prognozuoti. Palyginus rezultatus matyti, kad atsakiusiųjų į šį klausimą buvo daugiau, tačiau net 31,75 proc. mokinių nesugebėjo pateikti teisingo atsakymo. Iš klaidingų atsakymų analizės matyti, kad mokiniai nežino, kokie apskritai yra funkciniai stiliai (pvz., būta tokių atsakymų *meninis – mokslinis*, *kritika, išsakytinis, mokomasis ir* pan.).

14.2 užduoties sunkumas – 43,25, skiriamoji geba – 64,17 (plg. praėjusių metų teste tokio pat klausimo sunkumas – 30,6, skiriamoji geba –50,00). Nors situacija gerėja, tačiau šiek tiek stebina, kad net 38,50 proc. mokinių į šį klausimą neatsakė arba atsakė neteisingai. 36,5 proc. mokinių atsakymų buvo įvertinti vienu tašku. Daugelyje iš jų buvo aptarti turinio ypatumai (aktuali tema, reiškiamas požiūris). 25,00 proc. argumentuodami apibūdino turinio ir raiškos ypatumus.

15. Nurodykite teksto žanrą.

Šia užduotimi tikrinti reprodukavimo gebėjimai. Užduoties sunkumas – 41,50, skiriamoji geba – 61,67. Šią užduotį tinkamai atliko 41,50 proc. mokinių. Kaip tinkami buvo numatyti iš esmės du atsakymai - esė ir straipsnis. Mokiniai dažniau nurodė pastarąjį variantą, nors tikslesniu laikytinas pirmasis. 58,50 proc. kandidatų šios užduoties neatliko arba atliko neteisingai. Iš neteisingų atsakymų (pvz., *literatūrinis, argumentuotas, epinis, epas, lyrika)* matyti, kad dalis mokinių apskritai nesuvokia, kas yra žanras, painioja žanrus ir literatūros rūšis.

16. Kokiomis stilistinėmis priemonėmis teksto autorius siekia įtaigumo? Nurodykite bent tris ir pateikite po pavyzdį.

Šia užduotimi tikrinti produkavimo gebėjimai. Užduoties sunkumas – 34,25, skiriamoji geba – 58,06. Tris būdus su tinkamais pavyzdžiais nurodė tik 11,75 proc. mokinių, du būdus su tinkamais pavyzdžiais nurodė 23,75 proc. mokinių, o net 44,50 proc. mokinių neatsakė arba atsakė neteisingai. Atsakymų analizė rodo, kad dalis mokinių nesuvokia, kas yra įtaigumas, nežino, kokiomis stilistinėmis priemonėmis jo gali būti siekiama. Dalis mokinių vartoja sąvokas nesuvokdami jų tikrojo turinio.

Mokinio atsakymas	Taškai	Komentaras
Metaforos: „… keli raugerkšnio krūmokšniai pavirtę baltom pūkuotom būtybėm“. Epitetais: „elegantiško šermukšnio šakelės“,„ švarus	3	Įvardytos trys tinkamos priemonės ir pateikti tinkami pavyzdžiai.

rytmečio pasaulis“. *Retoriniai klausimai ir sušukimai: „O, likimo ironija!“;* *„…neduoda! apvaginėja! nešildo! nenuplauna! kur teisybė?!“*		
Retoriniai sušukimai: „O, likimo ironija“. *Citatos: „tik labai populiari literatūra gali išgyventi…“* *Teksto skirstymas pastraipomis.*	2	Tinkamais laikytos pirmosios dvi atsakymo pozicijos. Teksto skirstymas pastraipomis nelaikytinas įtaigumo įrodymu. Tai bendriausias teksto struktūros požymis.
Ironija: „Sintetinė rankovė nubraukė ašarą, televizorius pralinksmino, radiatorius sušildė“.	1	Tinkamai nurodytas vienas būdas su pavyzdžiu.
Autoriaus stilistinėmis priemonėmis yra paprastumas ir visas gyvenimo tarpsnis sudėtas šioje ištraukoje. Autoriaus religingumas ir didelė meilė žmogui, kuris yra trapi būtybė šiame amžiuje. *Deminutyvai – „juoduosiuose kelio tarpsniuose“, palyginimai – šildo ne saulė, o radiatoriaus skarda.*	0	Iš atsakymo matyti, kad mokiniui sunku formuluoti logiškas mintis, jis nesuvokė klausimo. Šiam atsakymui būdingas ir kitas tipiškas trūkumas – noras formuluoti gražius pasakymus nesvarstant, dėl ko jie formuluojami ir kas jais norima pasakyti. Iš atsakymo matyti, kad mokinys nesupranta vartojamų terminų.

Stilistikos klausimai mokiniams buvo sunkesni nei teksto turinio suvokimo klausimai. Viena iš priežasčių galėtų būti ta, kad stilistikos dalykų mokoma gana formaliai, remiantis sakinio apimties izoliuotais pavyzdžiais, o ne teksto visuma. Kita vertus, skaitant tekstus per menkai nagrinėjami jų kalbinės raiškos ypatumai. Į tai labai svarbu atkreipti dėmesį ugdymo procese. Išsamus skaitomų tekstų raiškos nagrinėjimas padeda mokiniams ugdytis teksto kūrimo bei skaitomų tekstų suvokimo gebėjimus.

Kalbos užduočių analizė

Teste 50 proc. taškų skiriama už kalbos sistemos išmanymą bei gebėjimą taikyti turimas žinias. Kalbos užduotimis buvo tikrinami reprodukavimo (žinių taikymo) gebėjimai. Taisyklingos rašybos, skyrybos bei kalbos kultūros vartosenos įgūdžiai (nors ir kitokioje kalbinėje situacijoje) vertinami tikrinant teksto interpretacijos darbus, ten raštingumo taškai skiriami už taisyklingą rašybą, skyrybą bei žodyno ir gramatikos taisyklingumą.

Pirmosios dvi kalbos užduotys buvo skirtos įvertinti mokinių turimas sintaksės žinias: pasirinkti tinkamą skyrybos ženklų paskirties aiškinimą bei gebėjimą parašyti reikiamus skyrybos ženklus. Sintaksė ir skyryba mokymo procese yra neatskiriamos dalys, todėl patikrinti, kaip mokiniai geba taisyklingai skirti įvairias sintaksines konstrukcijas, galima tik tuomet, jei pateikiama užduotis tikrina, nors ir netiesiogiai, ir sintaksinio nagrinėjimo įgūdžius. Skyrybos užduočiai pateikiamas rišlus tekstas sudaro galimybes patikrinti, kaip mokiniai suvokia teksto prasmę ir geba taisyklingai skirti sintaksines konstrukcijas. Mokymosi procese mokiniai skatinami prasmingai analizuoti sakinį ir skirti įvairias sintaksines konstrukcijas. Galimų skyrybos ženklų variantiškumas grožiniame ir dalykiniame tekstuose nevienodas: įvairesni skyrybos variantai galimi grožinio stiliaus tekste, o dalykinio teksto prasmė labiau apibrėžta. Egzamino metu mokiniai nagrinėjo dalykinio teksto skyrybą, todėl taikant konkrečias skyrybos taisykles didesnį svorį įgijo sintaksinio nagrinėjimo įgūdžiai.

1-oji užduotis (žr. p.18) – padėti trūkstamus skyrybos ženklus – mokiniams buvo pati sunkiausia, o koreliacija viena geriausių teste. Užduoties sunkumas – 29, 05, skiriamoji geba – 61,21.

Dėl vienarūšių sakinio dalių skyrybos problemų mokiniams beveik nekilo (ypač su jungtukais *bet* ir *o)*, kiek sunkesnis variantas buvo su pasikartojančiu jungtuku *ir..., ir*. Sunkiau mokiniams sekėsi skirti pakankamai įprastus įterpinius: *manau; anot Šliogerio, mano galva, kitaip sakant (šis įterpinys tekste buvo dviejuose vietose – ~20 proc. mokinių skyrė skirtingai)*. Sunkiausia mokiniams buvo taisyklingai išskirti labiau išplėstus (mažiau įprastus) įterpinius: *priešingai nei daugumą mokslo leidinių; kaip juokauta vienoje filosofijos konferencijoje*. Mokiniai dažniausiai neatkreipia dėmesio į tai, kad sudėliojus kitaip skyrybos ženklus sakinys pasidaro nelogiškas, net nesuprantamas. Panašus atvejis buvo sakinyje *Manau, šis atviro dialogo puoselėjimas šalia konceptualumo* –

vertingiausias leidinio bruožas... Nemažai mokinių rašė kablelį prieš žodį *šalia*, išskirdami junginį *šalia konceptualumo* – sunku paaiškinti, kuo tokį junginį būtų galima laikyti.

Šalutinius sakinius, prijungtus įprastais jungtukais ir jungiamaisiais žodžiais (*kad, kurį, ant kurios...*), mokiniams išskirti taip pat nebuvo labai sudėtinga, tačiau dalelyte *ar* prijungtas šalutinis sakinys rečiau buvo atskiriamas nuo pagrindinio. Mokiniai yra įsiminę dažniausiai vartojamus jungtukus ir jungiamuosius žodžius, rašo prieš juos kablelius, o rečiau vartojamų jungtukų ar dalelyčių nepastebi ir prieš juos kablelio nerašo. Atkreiptinas dėmesys, kad beveik visi mokiniai padėjo kablelį po žodžio *juoba* sakinyje *Juoba kad leidinių skaičius dažnai atvirkščiai proporcingas intelektualinės minties kultūrai*. Toks pasirinkimas rodo, kad pamatę vieną aiškiausių jungtukų, prieš kurį rašomas kablelis, mokiniai nebemąsto ir skiria samplaikos dėmenis. Į tokius atvejus mokymo procese reikėtų atkreipti dėmesį, kadangi mokiniai dažnai klysta tada, kai greta yra keli jungtukai ar jungiamieji žodžiai.

Dažniausiai mokiniai klydo rašydami skyrybos ženklus bejungtukiu ryšiu sujungtuose sakiniuose (2003 metais tai taip pat buvo viena didžiausių problemų) – kur reikėtų dvitaškio arba brūkšnio, rašė kablelį. Daugelis klydusių turbūt net nesvarstė sakinių prasminių aspektų, o tiesiog rašė įprasčiausią ir neutraliausią skyrybos ženklą. Šio tipo klaidos leidžia daryti prielaidą, kad mokiniai neanalizuoja sudėtinio sakinio dėmenų ryšio, t.y. skyrybos ženklą rašo formaliai.

Kad mokiniai nelinkę sintaksiškai analizuoti sakinių, patvirtina ir išplėstinių pažyminių skyrybos įvairovė. Vienose situacijose skirdami išplėstinius pažyminius mokiniai beveik nedarė klaidų, kitose vietose klydo beveik trečdalis. Pastebėtina, kad mokinių daromos išplėstinių pažyminių skyrybos klaidos nepriklauso nuo to, koks pažyminys – būdvardinis ar dalyvinis – ir kurioje vietoje pažymimojo žodžio atžvilgiu yra. Darytina prielaida, kad išplėstinis pažyminys yra viena sunkiausiai atpažįstamų ir skiriamų sintaksinių konstrukcijų.

Nenuosekliai mokiniai rašė brūkšnį vietoj praleistos sudurtinio tarinio jungties: *„baltos lankos“ – puiki tribūna* (~60 proc. gerai išskyrė), *garbės reikalas – turėti savo leidinį* (tik ~26 proc. parašė brūkšnį). Gali būti, kad toks skirtumas atsirado dėl to, kad pirmasis variantas mokantis skyrybos yra labiau akcentuojamas, vartosenoje tokios konstrukcijos taip pat yra dažnesnės. Taigi, ko mokomasi nuosekliai, vis atkreipiant į tai dėmesį, nuolat prisimenant ir pakartojant, tai ir sekasi geriau.

Sunkiai mokiniams sekėsi skirti pavadinimus kabutėmis. Visų pirma, mokiniai nesugeba nustatyti, kur yra pavadinimas, nors sakinio viduryje jis buvo parašytas didžiąja raide. Vadinasi, grafinė raiška „nesignalizuoja“, kad sakinyje yra kažkas ne visai įprasto. Tai patvirtina ir prielaidą, kad mokiniai nelinkę sintaksiškai nagrinėti sakinio. Apskritai pavadinimų skyrybai reikėtų skirti daugiau dėmesio (ankstesnių metų darbuose panašių problemų kėlė tiesioginės kalbos skyryba).

Sunkiausia mokiniams taisyklingai sudėti skyrybos ženklus tose vietose, kur susiduria dvi taisyklės: išplėstinis pažyminys ar vienarūšės sakinio dalys po straipsnio pavadinimo, skiriamo kabutėmis. Tuomet kabutėmis skiriamas junginys tarsi blokuoja kitas taisykles. Tai rodo, kad mokiniai neįpratę analizuoti sakinio pagal prasmę, skaidyti jo į atskirus komponentus arba suskaidę neatpažįsta sakinyje esančių konstrukcijų. Tokią prielaidą patvirtina ir tai, kad mokinių darbuose prirašyta daug nereikalingų (daug kur neįmanoma rasti jokios motyvacijos) skyrybos ženklų. Pavyzdžiui (nereikalingi ženklai pabraukti): *Kitaip sakant, „Baltos lankos“– puiki tribūna, mąstyti, suprantama, sau ir kitiems, kalba. Kaip juokauta, vienoje filosofijos konferencijoje, „žvaigždės“, mokslo simpoziumuose visada pasirodo pirmos, o viešuose koncertuose paskutinės.*

2-ojoje užduotyje reikėjo paaiškinti, kas skiriama skaitmenimis pažymėtais skyrybos ženklais. Užduoties sunkumas – 49,31, skiriamoji geba – 33,75. Norint tinkamai atlikti šią užduotį, abiturientams reikėjo neblogai išmanyti įvairius sintaksės dalykus. Klaidų pobūdis rodo, kad dalis mokinių rinkosi atsakymą neanalizuodami sakinio, o tiesiog pagal pasirenkamųjų atsakymų formuluotes.

Analizuodami pirmąjį sakinį, mokiniai klydo pasirinkdami išplėstinę padalyvinę aplinkybę kaip teisingą aiškinimą – sakinyje iš tikrųjų yra padalyvis. Pamatę pažįstamą morfologinę raišką dalis mokinių toliau ir nesigilino, kad čia negali būti aplinkybė. Mokinius galėjo painioti ir tai, kad kableliu atskiriamas sakinys beasmenis, neturintis aiškaus veiksnio. Kad nesigilinama į sakinio struktūrą, patvirtina ir antrojo bei ketvirtojo sakinių analizė. Pamatę, kad du daiktavardžiai aiškina vienas kitą (*mintis – taškas*, 2 sak.; *tetulė – auklyte*, 4 sak.), dalis mokinių įžvelgia priedėlį, nesigilindami į raišką, t.y. ketvirtajame sakinyje neatkreipia dėmesio į tai, kad priedėlis turi būti ne tik išreikštas daiktavardžiu, bet ir suderintas su pažymimuoju žodžiu bent linksniu. Be to, šiame sakinyje mokiniai nerado neveikiamojo dalyvio, todėl neatpažino pažyminio. Šiuo atveju mokiniams reikėjo analizuoti morfologinę skiriamos konstrukcijos raišką. Analizuojant antrąjį sakinį reikėjo pasiremti sintaksine analize, t.y. rasti gramatinį centrą. Taigi priedėlio painiojimas su kitomis sakinio dalimis vis dar išlieka opi problema. Atkreiptinas dėmesys, kad brūkšnį tarp veiksnio ir tarinio, kai tarinio vardinė dalis išreikšta daiktavardžio vardininku, mokiniai pakankamai sėkmingai ir rašo tekste (pirmoji skyrybos užduotis), ir aiškina (antroji skyrybos užduotis).

Formalų požiūrį į sakinio skyrybą pagrindžia ir trečiajame sakinyje aiškinamas kablelis. Kadangi šalutinio sakinio jungiamasis žodis yra atitolęs nuo skyrybos ženklo, klaidingą atsakymą (jog tai bejungtukis sakinys) pasirinko daugiau mokinių, negu atsakė teisingai.

Ši užduotis atskleidžia mokinių gebėjimus nagrinėti sakinį sintaksiškai. Pakankamai aiškios jos sąsajos su prieš tai aptarta skyrybos užduotimi: abi jos reikalauja išmanyti ne tik skyrybą, bet ir sintaksę. Šioje užduotyje pateikiami atskiri skyrybos variantai atskleidžia, kokių sintaksinių konstrukcijų mokiniai neatpažįsta, kiek jie remiasi sintaksine sakinio analize ir morfologine sintaksinių konstrukcijų raiška.

Dvi skyrybos užduotys tikrina tuos pačius gebėjimus. Aiškinant skyrybos ženklus (antroji užduotis) neišvengiama spėjimo galimybės, trijų iš keturių pateiktų sakinių skiriamoji geba ir koreliacija prastos, o sunkumas normalus. Tai rodo, kad užduoties formulavimas yra problemiškas: pateikiami trys pasirinkimo variantai prastina skiriamąją gebą. Suprantama, kad pateikti dar vieną bent kiek prasmingą skyrybos aiškinimą beveik neįmanoma, todėl užduoties prasmingumas tekste yra diskutuotinas.

3-ioji užduotis buvo skirta įvertinti mokinių taisyklingos rašybos įgūdžius. Po skyrybos užduoties ši užduotis buvo sunkiausia iš kalbos užduočių. Užduoties sunkumas – 37,75, skiriamoji geba – 60,88.

Lyginant su ankstesnių metų egzaminais žodžių rašymas kartu ar skyrium abiturientams buvo vidutinio sunkumo užduotis. Sunkiausia buvo taisyklingai parašyti žodžius *be galo, kas dieną* ir *nebereikalingi*.

Ankstesniais metais daug problemų kėlęs žodis *grum**s**tus* (gerai parašė 73 proc. mokinių) šiais metais nebebuvo sunkus (rašydami žodį *grum**s**teliai* mokiniai klydo mažiau, 80 proc. mokinių parašė gerai). Kiti priebalsių supanašėjimo atvejai irgi nesukėlė didesnių problemų, tačiau rašydami kai kuriuos žodžius klydo tikrai daug mokinių (gerai parašė *var**s**čiau* 68 proc., *kre**b**ždėjimas* 75 proc. ir *žiu**p**sneliu* 61 proc. mokinių). Šie žodžiai nėra labai įprasti mokinių vartosenoje ir tai galėjo lemti didesnį klaidų skaičių.

Nosinių raidžių rašyba, nors jai ir skiriama daug dėmesio, išlieka kaip viena aktualesnių problemų. Susidaro įspūdis, kad vis dar mokomasi atskirų žodžių rašybos, o ne sistemingo taisyklių taikymo. Tokias išvadas leistų daryti tai, kad bendrašaknius/giminiškus (*sugr**ą**žins / pargr**į**žti / saulėgr**ą**žų / gr**į**žteli*) arba su priešdėliu *są-* (*pas**ą**monėje / s**ą**nariams*) žodžius nemažai mokinių rašo skirtingai. Žodžio *neišs**e**kusią* (gerai parašė 61 proc. mokinių) rašyba (tai buvo vienas iš sunkiausių rašybos atvejų) leidžia daryti prielaidą, kad taisyklės mokykloje nėra tiksliai formuluojamos (šiuo atveju turbūt neakcentuojama, kad nosinė rašoma, kai mišrusis dvigarsis būna <u>būtajame kartiniame laike</u>).

Kai kuriuos žodžius, tikrinančius ilgųjų ir trumpųjų balsių rašybą, mokiniams nebuvo sunku taisyklingai parašyti (gerai parašė 95 – 100 proc. žodžius *ži**ū**rės, sul**ū**žinėjusių, nepritr**ū**ktų, prar**i**jo, d**u**lkės, troškulį*). Kitų žodžių rašyba pasirodė ne tokia lengva. Žodį *p**ū**škuojančios* teisingai parašė tik ketvirtadalis mokinių, taip pat daug kas klydo rašydami žodžius *nekr**ū**ptelėjusi* (gerai parašė 64 proc.), *vali**ū**kiškoje* (gerai parašė 69 proc.), *išdži**ū**vę* (gerai parašė 54 proc.), *l**y**nojimu* (gerai parašė 51 proc.), *sudži**ū**vusio* (gerai parašė 63 proc.), *nusl**y**s* (gerai parašė 79 proc.), *krapšt**i**nėdama* (gerai parašė 78 proc.), *r**i**kiuotės* (gerai parašė 76 proc. mokinių). Kai kurie iš jų turbūt retokai mokinių vartojami, tačiau žodyje *nusl**y**s* mokiniai turėjo taikyti konkrečią būsimojo laiko trečiojo asmens rašybos taisyklę, o žodyje *krapšt**i**nėdama* atpažinti veiksmažodžio bendraties priesagą *–inėti.* Žodžiuose *vali**ū**kiškoje, išdži**ū**vę, sudži**ū**vusio* ilgieji balsiai yra kirčiuoti, tačiau šiais atvejais tartis nepadėjo mokiniams išvengti klaidų.

Beveik pusė mokinių klydo rašydami junginį *keleto savaičių.* Vieni mokiniai rašė *kelet**os***, derindami įvardį su moteriškos giminės daiktavardžiu, kiti rašė *kelet**ą***, derindami galūnėse nosines raides, tačiau ir vieni, ir kiti nežinojo taisyklingos įvardžio formos.

Žodžio *apytams**ę*** (gerai parašė tik 43 proc. mokinių) rašyba buvo taip pat viena sunkiausių. Manytina, kad daugelis mokinių nežinojo, jog moteriškosios giminės būdvardžių su priešdėliu apy- vardininko galūnė yra **–ė(s)**.

4 ir 5 užduotys tikrino reprodukavimo gebėjimus ir buvo skirtos įvertinti mokinių turimas kalbos kultūros žinias bei gebėjimą tas žinias taikyti konkrečioje situacijoje. 4-ojoje užduotyje mokiniai turėjo atrinkti taisyklingus įvairių konstrukcijų variantus. Užduoties sunkumas – 47,05, skiriamoji geba – 36,58. 5-ojoje užduotyje mokiniai turėjo įrašyti žodžių formas, kad sakinys būtų taisyklingas. Užduoties sunkumas – 56,13, skiriamoji geba – 39,58. Norėdami atlikti šias užduotis, mokiniai turėjo pakankamai gerai išmanyti kalbos vartosenos normas.

Iš rezultatų matyti, kad bendraties, padalyvio bei pusdalyvio vartojimas, taip pat skaitvardžių formų parinkimas yra pakankamai gerai mokinių suprasti dalykai (panašūs ir praėjusių metų rezultatai) – klydo nedaug mokinių. Sunkiau mokiniams sekėsi taisyklingai įvertinti konstrukcijas su dvejybiniais linksniais. Matyti, kad nemažai dėmesio skiriama mokymui, jog būdvardis turi būti derinamas su daiktavardžiu. Tačiau galbūt mažiau akcentuojama, kad su kai kuriais veiksmažodžiais vartojamas įnagininkas. Mokiniams sunkoka buvo įvertinti kaip taisyklingą konstrukciją *Visa mūsų mokykla laikė Valdą gabiu ir išradingu.* Net 40 proc. mokinių, teisingai atsakiusių, jog konstrukcija *Visa mūsų mokykla pripažino Valdą gabiu ir išradingu* yra taisyklinga, suklydo vertindami konstrukciją su veiksmažodžiu *laikė*, nors abu variantai tikrinami pagal tą pačią taisyklę. Tokie rezultatai įrodo, kad beveik pusė mokinių atsakymus renkasi spėliodami arba žino tik dalį atvejų, priklausančių taisyklei.

Taip pat nemažai problemų sukėlė sakiniai, susiję su linksnių valdymu (pvz.: *Geriausi sportininkai kviečiami atstovauti Lietuvai pasaulio čempionate. Šį kartą nepavyko Simono pasikviesti puodelio kavos*). Dauguma klydusių mokinių apsiriko abiejuose sakiniuose, vadinasi, linksnių vartosenos klaidų jie daro nuolat. 2003 metais buvo parinkti dažniau mokinių kalboje pasitaikantys variantai, todėl klydusių mokinių skaičius buvo šiek tiek mažesnis.

Kai kurie klaidingi mokinių pasirinkimai turbūt susiję su neįprastos vartosenos atvejais. Kad informacijos negalima *klausti pas Jūratę*, jau daugelis mokinių įsisąmonino. Junginys *teirautis pas Jūratę* galbūt rečiau mokinių vartojamas, dėl to klydusių mokinių skaičius vertinant šį variantą buvo gerokai didesnis. Kitas variantas *rasite pas Jūratę* galėjo klaidinti mokinius dėl galimos reikšmės dviprasmybės sakinyje. Panašiai galima būtų apibūdinti ir dar vieną sudėtingesnį variantą – *Specialistų žodžiais, Lietuva taip pat galėtų verstis miškininkyste.* Turbūt daug kam toks sakinys pasirodė ne visai aiškus, neįprastas. Formuluojant sakinius tokioms užduotims, derėtų vengti galimų dviprasmybių.

Egzamino metu pirmą kartą buvo tikrinta ne tik tai, kaip mokiniai geba parinkti taisyklingus jungtukus ir jungiamuosius žodžius, bet ir tai, ar jie tinka konkrečiame sakinyje, t.y. buvo būtina paisyti sakinio logikos. Užduotis nebuvo sunki, sunkiau mokiniams sekėsi tik nustatyti, ar tinkamas jungtukas *o taip pat.* Šis sakinių siejimo atvejis dažnai aptariamas mokymo proceso metu, bet vis tiek kol kas išlieka vienas sunkesnių.

Viena didžiausių problemų, atliekant kalbos kultūros užduotis, buvo nesugebėjimas atsiriboti nuo stilistinio sakinių vertinimo. Jeigu mokiniui sakinys atrodo stilistiškai ne visai geras, jis renkasi atsakymą, kad tai netaisyklingas sakinys. Reikėtų daugiau dėmesio skirti mokant atskirti stiliaus ir kalbos kultūros klaidas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Išanalizavus teksto interpretacijos darbus ir statistinę analizę, galima teigti, kad mokinių pasirengimas šiai egzamino daliai yra neblogas. Nors nedaug pasitaikė puikių darbų, tačiau mokiniai pakankamai gerai ar bent vidutiniškai geba suvokti skaitomą meninį tekstą, jį analizuoti ir interpretuoti. Jų darbai, lyginant su 2003 ir 2002 metų darbais, tolygesni, kiek nuoseklesni.

2. Dalis mokinių neblogai geba suvokti ir aptarti teksto turinį (pobūdį, struktūrą, temą, problemą, įžvelgti vertybes), jų darbai įdomūs, originalūs, skaitomo teksto elementai argumentuoti, bet daugelis mokinių geba tik elementariai aptarti teksto pobūdį ar struktūros elementus neargumentuodami, fragmentiškai sieja su teksto prasme.

3. Temų, problemų ir vertybių analizė, gebėjimas tai susieti argumentuotai, vis dar yra vienas sunkesnių uždavinių. Į tai vertėtų kreipti didesnį dėmesį ir mokymo procese, nes dažniausi nemotyvuotų išvadų atvejai susiję su mokinių negebėjimu suvokti teksto temos, aptariamų problemų ir suprasti tekste teigiamų vertybių.

4. Sunkiausiai mokiniams sekėsi skaitomą tekstą motyvuotai sieti su kontekstu. Tik maža dalis mokinių išmano kūrinio/rinkinio, autoriaus, epochos, krypties/srovės ar kitus kontekstus ir geba tinkamai jais remtis. Kiti daro daug fakto klaidų ar visiškai kontekstais nesiremia. Tokia situacija atspindi per daug fragmentuotą ugdymo procesą, kai beveik nesigilinama į literatūros procesą arba tai daroma neefektyviai.

5. Sunku mokiniams buvo nuosekliai interpretuoti tekstą, pasirinkti aiškią interpretavimo kryptį, pastebėtus dalykus argumentuoti. Dar nemažai mokinių neturi susiformavę interpretavimo įgūdžių, interpretuoja labai fragmentiškai, nepaiso teksto logikos. Tai susiję su nepakankamu teksto analizės (pirmieji trys vertinti kriterijai) išmanymu ir gebėjimu pasinaudoti analize darant išvadas ir interpretuojant tekstą.

6. Iš visų trijų vertinimo kriterijų (turinio, raiškos, raštingumo) sunkiausiai įveikiamas mokiniams rišlaus teksto kūrimas logiška ir tinkamo stiliaus kalba. Mokymo procese reikėtų kuo daugiau dėmesio skirti pastraipos kūrimui. Tai aktualu ir atsakinėjant į teksto suvokimo klausimus.

7. Nepakankamos literatūros teorijos, stilistikos žinios bei negebėjimas jomis remtis sudaro rimtų sunkumų mokiniams tiek interpretuojant kūrinį, tiek atsakinėjant į pateikiamus klausimus. Manytume, kad literatūros teorijos ir stilistikos žinioms mokymo procese skiriama nepakankamai dėmesio arba jos pateikiamos nepakankamai efektyviai, mokiniai turi per menkus jų taikymo įgūdžius. Mokymo procese reikėtų daugiau dėmesio skirti mokinių kuriamų tekstų redagavimo įgūdžiams formuoti.

8. Kad mokiniai gebėtų gerai parašyti interpretaciją, reikėtų atkreipti jų dėmesį į tai, kad:
- kūrinys turi būti atidžiai skaitomas, analizuojamas, ieškoma pasikartojančių reikšmių ar ženklų, pasirenkama nagrinėjimo kryptis;
- būtina nenutolti nuo teksto, paisyti jo logikos;
- kurti vientisą tekstą, reikšti mintis logiškai, vengti tuščiažodžiavimo, įmantrybių, paisyti rašiniui tinkamo stiliaus,
- darbas turi būti trinarės struktūros: įžanga, dėstymas ir pabaiga susieti tiek turinio, tiek raiškos požiūriu;
- sukurtas tekstas turi būti redaguojamas.

9. Egzamino rengėjai turėtų atkreipti dėmesį, kad parenkant tekstus jie būtų įvairūs ne tik rūšies, žanro, stiliaus, turinio ar kitais požiūriais, bet ir į tai, kad mokiniai rašo darbą tris valandas, tad tekstai neturėtų būti itin sudėtingi ar per ilgi. A. Škėmos romano ištrauka parinkta nebloga, bet per daug sudėtinga, kad mokiniai per tokį trumpą laiką gebėtų ir spėtų aprėpti visumą.

10. Išanalizavus mokinių atsakymus į teksto suvokimo klausimus, statistinius duomenis, paaiškėjo, kad teksto suvokimo užduotį mokiniai atliko pakankamai gerai.

11. Mokiniai geriau atsakė į klausimus, kurie tikrino skaitomo teksto turinio suvokimą, sunkesni buvo klausimai, kurie reikalavo aptarti teksto kalbinę raišką. Tekstų kalbinės raiškos nagrinėjimui, funkcinių stilių analizei mokymo procese turėtų būti skiriama daugiau dėmesio. Tokia veikla padėtų ugdyti ir teksto suvokimo, ir teksto kūrimo gebėjimus.

12. Sunkiausiai mokiniams sekėsi formuluoti teksto temą. Dalis mokinių painioja teksto temą ir pagrindinę mintį. Mokant suvokti skaitomą tekstą (ir grožinį, ir negrožinį) visada turėtų būti analizuojama teksto tema, problemos, pagrindinė mintis, paaiškinami jų skirtumai ir sąsajos, aptariami minčių formulavimo ir argumentavimo principai.

13. Kad mokiniai galėtų sėkmingiau atlikti teksto suvokimo užduotį, juos reikėtų paakinti
- atidžiau panagrinėti klausimų formuluotes;
- atkreipti dėmesį į skiriamų taškų skaičių;

- visais atvejais, išskyrus tuos, kai prašoma išrašyti ar cituoti, atsakymus formuluoti savais žodžiais, stengtis perfrazuoti teksto mintis;
- vengti pernelyg bendrų formuluočių, stengtis formuluoti mintis taip, kad atsispindėtų teksto specifika;
- mokytis formuluoti mintis glaustai, logiškai, nuolat pasitikrinant, ar formuluotė neprieštarauja teksto prasmei, ar jos neiškreipia;
- atsakymus formuluoti dalykiniu stiliumi, vengti šnekamosios kalbos leksikos;
- tinkamai vartoti kalbotyros bei literatūrologijos sąvokas.

14. Užduoties sudarytojai turėtų atkreipti dėmesį į klausimus, kurių žemoka skiriamoji geba. Analizė rodo, kad nepakankamai tiksli gali būti klausimo formuluotė, kai mokiniui neaišku, ko iš jo tikimasi; arba problema gali būti nepakankamai apgalvotas vertinimas, kai teisingais atsakymais laikomi labai bendro pobūdžio teiginiai, iš kurių sunku spręsti apie realų mokinio vienų ar kitų dalykų suvokimą ar išmanymą.

15. Apibendrinus skyrybos ir sintaksinio nagrinėjimo įgūdžius tikrinančių užduočių rezultatus teste, galima teigti, kad sunkiausiai sekėsi skirti bejungtukius sakinius ir derinamuosius pažyminius po pažymimojo žodžio, priedėlius ir pavadinimus. Tokios konstrukcijos dažnos kalboje, todėl būtina mokyti jų skyrybos.

16. Dviejose užduotyse buvo tikrintas sintaksės ir skyrybos išmanymas. Pastebėta, kad mokiniai nesugeba sistemingai taikyti tų pačių taisyklių, nemotyvuotai deda skyrybos ženklus. Siekiant išugdyti tvirtus mokinių įgūdžius, mokymo procese reikia atlikti užduočių, reikalaujančių sintaksinio nagrinėjimo ir sintaksinių konstrukcijų morfologinės raiškos analizės.

17. Skyrybos užduotis, prašanti paaiškinti padėtus skyrybos ženklus, kelia abejonių dėl galimybių tobulinti jos formuluotes. Užduočių rengėjams siūlytina pamąstyti apie šios užduoties prasmingumą.

18. Kadangi žodžių rašymas kartu ir atskirai ir ankstesniais metais per egzaminus jau buvo tikrinamas, šiems dalykams, matyt, skirta daugiau dėmesio ir rezultatai buvo geresni negu 2003 metų. Mažiau klaidų daroma, rašant įprastus vartoti žodžius, dažniau klystama, rašant retai girdimus arba iš viso mokinių nevartojamus žodžius.

19. Kalbos kultūros užduotys (4 ir 5) didesnių sunkumų nesukėlė. Sunkesni mokiniams buvo tie atvejai, kur reikėjo nustatyti ne vieną, o kelis taisyklingus variantus.

20. Užduoties rengėjai turėtų vengti pateikti mokiniams diskutuotinus bei mokyklinėje praktikoje neaptariamus arba stilistiškai netikslius pavyzdžius.

Priedai

1 pavyzdys. Mokiniai nesuvokia rašinio tikslo ir adresato, neįvertina teksto interpretacijos žanro, stiliaus reikalavimų ir rašo „laisva“ forma.

Henrikas Radauskas

LAIŠKAI SAU PAČIAM

Ir vėl liūdesys... Kaip aklas kareivis mūšio lauke klajojantis, nors karas jau senai baigtas. Jis aklas. Neranda kelio į šilumą, tylą ir tvirtą gyvo žmogaus apkabinimą, peties, ant kurio nevaržomas galėtų šypsotis. Ir tegul... Tegul skęsta basoje žemėje...
Laiškai sau, o gal laiškai kitiems? Sunku kalbėti atvirai su kitu žmogumi, ypač jei rašai žinau tai, nes pati rašau. Vienas eilėraštukas, kitas, ir visi SAU. Nors, visada kutena maža viltis, kad kitas žmogutis, paglostęs tavo „kūdikį“ jį pamils ir supras taip kaip tu.
„Vos liesdamos daiktus ir žmones,
Gyveni žmonių ir daiktų terpėje, bet jų nejauti, arba nenori jausti. Pažvelk į save, kaip į melsvą ežero vandenį ir žinai, kad esi tik tu, ir tik mo tavęs viskas priklauso. Kvėpuosi - gyvensi, ne- dangus arba pragaras (jei jis tikrai yra). Ir tau nereikia mėko, ir mėkėno malonės.
„Ir kažin kur rieda vežikai,
Spusteli televizoriaus pultelį. Žinios... „Vakar sudegė keturi vaikai... R. Paksui neleidžiama dalyvauti rinkimuose...“ Na ir kas? Tyli? Tada kam gilintis į kitus, jei tau mo to nei geriau, nei blogiau? Pagaliau supratai.
„Mus nelaimės veja, kaip aras“

2 pavyzdys. Negeba logiškai susieti įžangos – dėstymo – pabaigos.

Ištraukos iš Kristijono Donelaičio „Metai" interpretacija.

K. Donelaitis – gražinės literatūros pradininkas (1714-1780). Šimė baudžiauninko kaime. Nuo 1743 m. – kunigas. Rašė eiles, kūrė muziką, darė muzikos instrumentus. Doras, teisingas, kilnus, kovojo su amžininkų ydom, dirgė geresnio gyvenimo troškimą. „Metai" išleisti Liudviko Rėzos 1818 m. Poemoje aprašo įvairius darbus, moko vertinti gimtosios kalbos. Rašė hegzametru (šešių pėdų eilutė).

Donelaičio „Metų" pagrindinis veikėjas – liaudies valstiečiai baudžiauninkai-bėrai, tik vienas kitas jų atstovas labiau daugiau mažiau individualizuotas. Donelaitis moralinių požiūrių būrius linkęs skirstyti į viešlyrosius ir neigiamus.

Šalia šauliės poetas pastatė žmogų, spindulinčiantį tyrąją prigimties šviesa. Savo plunksna sukūrė tragišką, komišką personažą. Poeto simpatijos ir užuojauta skiriamdžiamo, darbų nuvarginto žmogaus pusėje.

* * *

Panašus į jį ir kitas viešlyras būras Selmas. Jis neturtingas, bet moka skaityti ir jis, kaip švaros, tvarkingumo, drausmingumo pavyzdys, ir kartu pamokslautojas, išmintis, dangelių paslapčių žynys.

3, 4 pavyzdžiai. Negeba suformuoti pastraipos taip, kad visi sakiniai plėtotų, pagrįstų vieną teiginį.

Žanginuodamas religinius, filosofinius įvaizdžius A. Škema kuria šiuolaikės restauracios Antano Baršoos sąmonės vaizdą. Grafinių požiūrių tekstą galima dalyti į dvi dalis. Pirmoji – gilus, meditacinis ~~dialogas su savimi~~ monologas. Dviejų dalis sakinių pradedama įvardžiu „aš". Teksto figūras žodžiai nukreiptas į save („Aš suvokiu...", „Aš mėgstu...", „Aš esu...", „Aš prisimenu...") Suvokanalizė atspindi bevilčiškę siekį įvesti bent šiokią tokią tvarką savo chaotiškoje sąmonėje. Ties žodžiais: „Mano Broli, mano Kylimasai:...", tekstas „lūžta", virsta savotiška malda. Tačiau šis, kritiškoniems itin svarbus aktas, tekste pasiunda šaltalumą. Meldžiamasi ne tiek Dievui, kiek savo protas vizijoms:

Mano Kultūra – išgelbėk mane.

Mano Veikėjyste – išgelbėk mane.

* * *

Laužas pasakojo, kad suangusieji blogą pavyzdį rodo, o vilkai, kai laikas pracina ponaitį poniškai šokinėja, o burvaikis burvailiškai kvailioja.

Iš šio Lauro pasisakymo supranta, jo požiūrį į socialinę nelygybę. Jam nesvarbu ar tu vargšas, ar turtingas.

Senuko kalba nuosekli, teka tarsi upelis į priekį.

5, 6 pavyzdžiai. Tuščiažodžiaujama, kartojamos tos pačios mintys.

A. Škėmos kūrinys „Balta Dobilė" yra panašus į V. Vykintaitės-Putinės „Altorių šešėlį". Abu pagrindiniai veikėjai yra sudėtingos asmenybės, kurias aplink yra aplinkos ir nepaisymas jausmus.

A. Škėmos romanas „Balta Dobilė" parodė Žmogų, kaip vidinį konfliktą turinčią asmenybę. Rašytojas parodė šiuo gyvu vidinį pasaulį, tolį, sudėtingą, kuris jis ištiko yra. Šioje istorijoje ir atsispindi Gaižvos vidinis pasaulis. Taip pat pamatoma ir nemaži Biblinių motyvų: Golgotos kelias, dramingas, nustebes kareivaus veidas. „Šventoji dvasia paukščio pakilojasi virš tavo galvos."

* * *

Duotos ištraukos laikas yra neaiškus, nekonkretus. Apie laiką išvis nėra užsimenama, tarsi jis būtų čia nesvarbus, nereikalingas. Pasakotojas ištraukoje kalba esamuoju, dabartiniu laiku. Nuorodos į laiką yra šie pasakotojo žodžiai veiksmažodžiai: suvokiu, žeiną, prisimenu, matau ir pan.